

Τεχνικές και εξοπλισμός νοσηλείας και σίτισης

Το έργο αυτό χρηματοδοτήθηκε με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η παρούσα δημοσίευση αντανάκλα μόνο τις απόψεις του συγγραφέα και η Επιτροπή δεν φέρει ευθύνη για οποιαδήποτε χρήση των πληροφοριών που περιέχονται σε αυτήν.

INDEED: “Innovative tools for diets oriented to education and health improvement in dysphagia condition” - Project N: 2020-1-ES01-KA204-083288

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Στόχοι μαθήματος

Οι στόχοι αυτού του μαθήματος είναι η κατανόηση των σημαντικών ενεργειών κατά τη διάρκεια του γεύματος για τα άτομα με δυσφαγία, η εκμάθηση των τεχνικών και του εξοπλισμού νοσηλείας και σίτισης

Πηγή: σχέδιο από το Canva Pro

Μαθησιακά αποτελέσματα

Να ερμηνευθούν τα κύρια χαρακτηριστικά ενός ασφαλούς περιβάλλοντος γεύματος

Να κατανοήσετε τη σημασία των ενεργειών κατά τη διάρκεια του γεύματος για τα άτομα με δυσφαγία

Να εφαρμοστούν οι σωστές ενέργειες του φροντιστή πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη σίτιση, και να συζητηθούν οι εναλλακτικές μέθοδοι σίτισης

Να μάθετε για τη σωστή λήψη φαρμάκων από ασθενείς που δεν μπορούν να τα καταπιούν

Να τονιστεί η σημασία της καλής στοματικής υγιεινής για τη συνολική υγεία των ασθενών με δυσφαγία και τον έλεγχο των λοιμώξεων

Πηγή: σχέδιο από το Canva Pro

Γνωριμία

Μου αρέσει η πίτσα:

- Με ανανά
- Χωρίς ανανά

Πηγή: <https://pixabay.com>

Περιβάλλον γεύματος (χαρακτηριστικά του χώρου και της διαδικασίας)

Χαρακτηριστικά του χώρου και της διαδικασίας

Είναι σημαντικό να παραμείνετε σε ένα ασφαλές περιβάλλον κατά τη διάρκεια του γεύματος. Ένα μη ελκυστικό περιβάλλον μπορεί να αποτρέψει τους ανθρώπους από τα γεύματά τους και να οδηγήσει σε ανεπαρκή διατροφή και ενυδάτωση, ενώ ένα περιβάλλον που αποσπά την προσοχή μπορεί να μειώσει την εστίαση στην τήρηση των στρατηγικών για ασφαλή κατάποση και να οδηγήσει σε ανησυχίες για την ασφάλεια.

Οι παρακάτω συμβουλές μπορούν να σας βοηθήσουν να διασφαλίσετε ότι το περιβάλλον κατά τη διάρκεια του γεύματος είναι το καλύτερο ώστε το άτομο που φροντίζετε να απολαμβάνει ένα ασφαλές και θρεπτικό γεύμα:

■ Μειώστε τους πιθανούς περισπασμούς:

- Φωτεινό, ευχάριστο, ήσυχο μέρος χωρίς θόρυβο ή περισπασμούς
- Ελαχιστοποίηση του αριθμού των ατόμων που περιφέρονται γύρω από την αίθουσα του γεύματος
- Απενεργοποιήστε ή μειώστε την ένταση της τηλεόρασης, του ραδιοφώνου, του κινητού ή του tablet
- Αποφύγετε τους δυνατούς θορύβους, όπως την ενεργοποίηση των χρονοδιακοπών των φούρνων
- Έλεγχος ή μείωση των ψυχαναγκαστικών συμπεριφορών κατά τη διάρκεια του γεύματος

Χαρακτηριστικά του χώρου και της διαδικασίας

■ Δημιουργήστε μία φιλόξενη ατμόσφαιρα:

- Διακόσμηση του χώρου του γεύματος με τραπεζομάντιλα
- Πιατάκια
- Φυτά
- Οι εικόνες και οι κουρτίνες μπορούν να δημιουργήσουν μια ζεστή ατμόσφαιρα που μπορεί να διευκολύνει την απόλαυση των γευμάτων
- Δωμάτιο και προσαρμοσμένα έπιπλα (καρέκλα, τραπέζι, ντουλάπια, ράμπες, άλλα)
- Προσαρμοσμένα μαγειρικά σκεύη (μαχαιροπήρουνα, ποτήρια, πιάτα, τραπεζομάντιλα κ.λπ.) και τοποθετημένα στο τραπέζι με τρόπο προσβάσιμο και άνετο για το άτομο που δειπνεί.

Πηγή: σχέδιο από το Canva Pro

Περιβάλλον γεύματος

Χαρακτηριστικά του χώρου και της διαδικασίας

■ Ώρα γεύματος και παρουσίαση φαγητού:

- Η μυρωδιά και η ελκυστική εμφάνιση των τροφίμων μπορεί να βοηθήσει στην αύξηση της όρεξης, καθώς δοκιμάζουμε όχι μόνο με τη γλώσσα μας, αλλά και με τα μάτια και τη μύτη μας
- Να μην γεμίζετε τα μαχαιροπήρουνα με φαγητό εκτός από τις ιατρικές περιπτώσεις που προβλέπονται
- Μην χρησιμοποιείτε σύριγγες σίτισης ή καλαμάκια κατά την από του στόματος σίτιση
- Καθιέρωση σταθερού προγράμματος για όλα τα ημερήσια γεύματα
- Μέγιστη διάρκεια λήψης μεταξύ 40-45 λεπτών
- Μετά τη σίτιση, διατηρήστε μια άνετη στάση πάνω από 45° για 30-40 λεπτά για να αποφύγετε τη γαστρική παλινδρόμηση

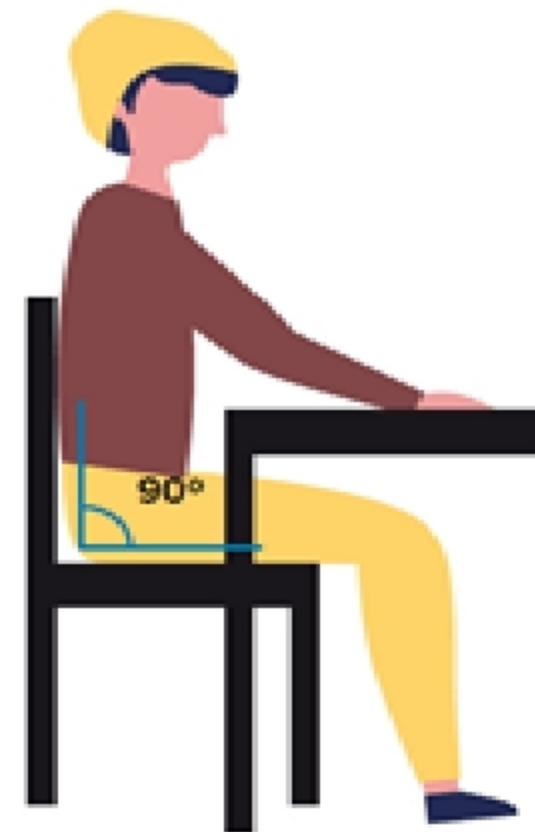

(Πηγή: <https://www.freepik.com>)

Στάση του σώματος

Θέση ενός ατόμου χωρίς προβλήματα στο φαγητό

- Η πλάτη σε επαφή με την πλάτη της καρέκλας σε θέση 90°
- Το κεφάλι και ο λαιμός να ευθυγραμμίζονται με την πλάτη
- Το πηγούνι να κλίνει ελαφρώς προς το στήθος
- Τα πόδια να βρίσκονται στο έδαφος ή στο υποπόδιο
- Τα χέρια να βρίσκονται στο τραπέζι εκατέρωθεν των μαχαιροπήρουνων

Σχήμα 2. Θέση ενός ατόμου χωρίς προβλήματα στο φαγητό
(Source: CADIS Huesca)

Στάση του σώματος

Θέση ενός ατόμου με κινητικά προβλήματα

- Να υιοθετείτε πάντα μια ημι-ορθή θέση πάνω από 45° και όσο το δυνατόν πιο κοντά στις 90°
- Το κεφάλι να κλίνει ελαφρώς προς τα εμπρός, αποφεύγοντας την υπερέκταση του αυχένα
- Το πηγούνι να κλίνει ελαφρώς προς το στήθος
- Ο κορμός και τα πόδια να ευθυγραμμίζονται όσο το δυνατόν περισσότερο με το κεφάλι και τον αυχένα
- Η θέση των ποδιών εξαρτάται από την κατάσταση του ατόμου, εναλλάσσοντας τα λυγισμένα γόνατα με τα ίσια γόνατα και τα πόδια ανοιχτά
- Τα χέρια μπορούν να στηρίζονται στην κοιλιά ή στα μπράτσα της καρέκλας
- Μαξιλάρια ή άλλα εργαλεία θα χρησιμοποιούνται όποτε είναι απαραίτητο για τη διατήρηση της σωστής στάσης του σώματος
- Η διόρθωση της στάσης του σώματος θα γίνεται όποτε χρειάζεται κατά τη διάρκεια του γεύματος

Θέση ενός ατόμου με κινητικά προβλήματα (Source: CADIS Huesca)

Σωστές ενέργειες του φροντιστή πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη σίτιση

- Πριν από τη σίτιση, είναι σημαντικό να γνωρίζετε τις ανάγκες του ατόμου και να προετοιμάσετε ένα καλό περιβάλλον για την ώρα του γεύματος (προσαρμοσμένος εξοπλισμός, όγκος, πηκτικά, τύπος υφής, θερμοκρασία φαγητού...)
- Διατηρείτε την προσωπική σας υγιεινή πλένοντας τα χέρια σας με σαπούνι και νερό πριν και μετά τα γεύματα
- Προσφέρετε τα γεύματα όταν το άτομο είναι σε εγρήγορση και προσεκτικό- ελέγξτε το πριν από την έναρξη του γεύματος και μέχρι το τέλος της διαδικασίας. Εάν αισθάνεται υπνηλία ή απροσεξία, θα πρέπει να γίνουν τεχνικές για την τόνωση της προσοχής του (αγγίγματα ή ερωτήσεις για την αξιολόγηση της προσοχής του). Εάν δεν καταφέρετε να φτάσετε σε κατάσταση επαρκούς προσοχής, κρατήστε τη δόση για κάποια άλλη στιγμή
- Η σωστή θέση του ατόμου είναι απαραίτητη κατά τη διάρκεια των γευμάτων. Βοηθήστε τον/την να καθίσει σε όρθια θέση πριν από τη σίτιση. Εάν είναι απαραίτητο, τοποθετήστε μαξιλάρια ή άλλο στήριγμα πίσω από την πλάτη του για άνεση και στήριξη

- Περιγράψτε τι φαγητό υπάρχει στο πιάτο πριν από το γεύμα
- Παραμείνετε ήρεμοι και σίγουροι κατά τη διάρκεια του γεύματος
- Ενθαρρύνετε την αυτονομία κάθε ασθενούς όποτε είναι δυνατόν
- Παρέχετε βοήθεια κατά τη διάρκεια του γεύματος όταν είναι απαραίτητο
- Αυτόνομα άτομα: εποπτεία καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας σίτισης και παροχή υποστήριξης σε συγκεκριμένες χρονικές στιγμές
- Εξαρτώμενα μέλη: επίβλεψη και υποστήριξη καθ' όλη τη διάρκεια του γεύματος
- Για να βοηθήσει στη σίτιση, ο φροντιστής πρέπει να τοποθετηθεί στο ίδιο επίπεδο με τον ασθενή, συνήθως καθισμένος κοντά στη μία πλευρά ή μπροστά από αυτόν, ώστε να αποφεύγεται η υπερέκταση του αυχένα. Αποφεύγονται οι όρθιες, πίσω και μακρινές θέσεις
- • Ο φροντιστής πρέπει να δίνει την τροφή με το χέρι που χρησιμοποιεί και από κάτω προς τα πάνω, ώστε το άτομο να μην σηκώνει το κεφάλι

Πηγή: σχέδιο από το Canva Pro

- Ελέγξτε τον όγκο των παρεχόμενων τροφίμων και ποτών. Το φαγητό πρέπει να φτάνει στο στόμα σε μικρές ποσότητες
- Μπορεί επίσης να απαιτούνται σαφείς και εύληπτες ενδείξεις σχετικά με τη διαδικασία σίτισης. Αυτό μπορεί να σημαίνει ότι πρέπει να δίνονται πολύ συγκεκριμένες οδηγίες, όπως "ανοίξτε το στόμα σας", "μασήστε", "καταπιείτε"
- Εάν δεν υπάρχει ανταπόκριση για το άνοιγμα του στόματος, οι οπτικές ενδείξεις μπορούν να βοηθήσουν στην έναρξη της διαδικασίας του φαγητού. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει το άνοιγμα του στόματος από τον φροντιστή ή μια ελαφρά πίεση στο κάτω χείλος για να διεγείρει το άνοιγμα του στόματος
- Εάν το άτομο κρατάει την τροφή στο στόμα για μεγάλο χρονικό διάστημα, τρίψτε απαλά το κουτάλι στο κάτω χείλος για να ενθαρρύνετε το άνοιγμα του στόματος
- Ενώ ένα άτομο είναι συγκεντρωμένο στο φαγητό, δεν πρέπει να υπάρχουν περισπασμοί. Αποθαρρύνετε τη συζήτηση όταν υπάρχει φαγητό στο στόμα
- Βεβαιωθείτε ότι όλη η τροφή και τα υγρά έχουν καταποθεί πριν δώσετε την επόμενη μπουκιά

- Πριν προσφέρετε γουλιές υγρού, ελέγξτε το στόμα για να βεβαιωθείτε ότι δεν έχει απομείνει τροφή, ειδικά στις κοιλότητες του μάγουλου ή στη γλώσσα
- Ποτέ μην χτυπάτε τα δόντια με σκεύη ενώ τρώτε
- Εάν εμφανιστεί αντανάκλαστικό δάγκωμα ενώ το σκεύος βρίσκεται στο στόμα, περιμένετε μέχρι να σταματήσει και μην πιέζετε ή τραβάτε το σκεύος για να το βγάλετε
- Εναλλασσόμενες μικρές μπουκιές και γουλιές. Ταΐστε το άτομο υπομονετικά, με αργό ρυθμό
- Είναι ζωτικής σημασίας να γνωρίζετε τα σημάδια διατροφικών προβλημάτων ή καταστάσεις κινδύνου που μπορεί να εμφανιστούν κατά τη διάρκεια της σίτισης και πώς να τα αντιμετωπίσετε
- Παρέχετε μια σαλιάρα κατά τη διάρκεια του γεύματος και σκουπίζετε το στόμα του ατόμου ανάλογα με τις ανάγκες για να διατηρήσετε την υγιεινή και την αξιοπρέπεια
- Στο τέλος κάθε γεύματος, εξασφαλίστε τη σωστή στοματική υγιεινή

(Πηγή: ελήφθη από το Canva Pro)

Εναλλακτικές μέθοδοι σίτισης: τεχνητή διατροφή

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Σίτιση από το έντερο

Η εντερική σίτιση είναι μια μέθοδος παροχής θρεπτικών ουσιών απευθείας στον γαστρεντερικό σωλήνα με ειδικό σωλήνα

Ένα άτομο που λαμβάνει εντερική σίτιση έχει συνήθως μια πάθηση ή έναν τραυματισμό που εμποδίζει την κατανάλωση κανονικού φαγητού από το στόμα, αλλά ο γαστρεντερικός του σωλήνας εξακολουθεί να είναι σε θέση να λειτουργήσει. Η σίτιση μέσω σωλήνα τους επιτρέπει να λαμβάνουν τροφή και να διατηρούν τη λειτουργία του γαστρεντερικού τους σωλήνα

Η εντερική σίτιση μπορεί να αποτελεί το σύνολο της θερμιδικής τους πρόσληψης ή μπορεί να χρησιμοποιείται ως συμπλήρωμα.

Πηγή: <https://pixabay.com>

- **Ο ρινογαστρικός σωλήνας (σωλήνας NG)** είναι ένας μικρός και ειδικός σωλήνας που εισέρχεται στο στομάχι μέσω της μύτης. Υγρή τροφή και φάρμακα χορηγούνται μέσω του σωλήνα απευθείας στο στομάχι, δίνοντας στο άτομο επιπλέον θερμίδες
- **Η διαδερμική ενδοσκοπική γαστροστομία (PEG)** είναι μια διαδικασία κατά την οποία ένας εύκαμπτος σωλήνας σίτισης τοποθετείται μέσω του κοιλιακού τοιχώματος και μέσα στο στομάχι. Η PEG επιτρέπει τη διοχέτευση τροφής, υγρών ή/και φαρμάκων απευθείας στο στομάχι χωρίς να περάσει από το στόμα και τον οισοφάγο

Παρεντερική σίτιση (PN)

Η παρεντερική διατροφή ή διατροφή (PN) ή ενδοφλέβια σίτιση, είναι μια μέθοδος παροχής τροφής στο σώμα μέσω των φλεβών

Περιλαμβάνει πρωτεΐνες, υδατάνθρακες, λίπη, μέταλλα και ηλεκτρολύτες, βιταμίνες και άλλα ιχνοστοιχεία για ασθενείς που δεν μπορούν να φάνε ή να απορροφήσουν αρκετή τροφή μέσω του σωληνάριου ή από το στόμα για να διατηρήσουν καλή κατάσταση διατροφής

Η έγκαιρη επίτευξη της σωστής διατροφικής πρόσληψης μπορεί να βοηθήσει στην καταπολέμηση των επιπλοκών και να αποτελέσει σημαντικό μέρος της ανάρρωσης ενός ασθενούς

- Η παρεντερική διατροφή ονομάζεται μερικές φορές ολική παρεντερική διατροφή (TPN)

Χρησιμοποιείται σε άτομα των οποίων η λειτουργία του πεπτικού συστήματος είναι υποβαθμισμένη ή χρειάζονται ανάπαυση για θεραπευτικούς λόγους για περισσότερες από 5 - 7 ημέρες

Πηγή: <https://pixabay.com>

Βίντεο εντερικής σίτισης

<https://www.youtube.com/watch?v=bKEgSlszEx0>

Βίντεο παρεντερικής σίτισης

<https://www.youtube.com/watch?v=yxDJLkg9aZk>

Πηγή: σχέδιο από το Canva Pro

Η χρήση υποστηρικτικών προϊόντων (όργανα, εξοπλισμός ή τεχνικά συστήματα που διευκολύνουν την καθημερινή δραστηριότητα των ατόμων με κάποιου είδους δυσκολία ή λειτουργικό περιορισμό) κατά τη διάρκεια της σίτισης για την προετοιμασία, το σερβίρισμα, το φαγητό ή το ποτό, διευκολύνει την ανάπτυξη αυτών των δραστηριοτήτων αλλά και επιτρέπει την ομαλοποίηση της διαδικασίας σίτισης παρέχοντας στο άτομο μεγαλύτερη αυτονομία

Αυτό έχει θετικό αντίκτυπο στην εγκαθίδρυση κοινωνικών σχέσεων, αυξάνει την καθημερινή δραστηριότητα και βελτιώνει την ποιότητα ζωής τους και συνεπώς την αυτοεκτίμησή τους.

Μαχαιροπίρουνα

Σκεύη Good Grips / Σκεύη με ενσωματωμένη λαβή

Οι ενσωματωμένες λαβές με επικάλυψη βοηθούν τα άτομα με περιορισμένη ή εξασθενημένη δύναμη σύλληψης και στη βελτίωση της ικανότητας σύλληψης και των μοτίβων κράτησης

Αυτά τα αντιολισθητικά σκεύη επιτρέπουν μέγιστο έλεγχο με ελάχιστη προσπάθεια κατά τη διάρκεια των γευμάτων

Μαχαιροπήρουνα με μορφοποιήσιμη λαβή

Συνίσταται για άτομα με περιορισμένη κίνηση λόγω προβλημάτων στάσης και άλλων προβλημάτων. Η διαμόρφωση του σκεύους επιτρέπει στο άτομο να υιοθετήσει την επιθυμητή γωνία για να διευκολύνει τη διαδικασία σίτισης

(Πηγή: CADIS Huesca)

Μαχαιροπήρουνα

Μαχαιροπήρουνα με επίστρωση από μαλακό PVC

Αντικείμενα που είναι κατασκευασμένα από αλουμίνιο αλλά επικαλυμμένα με PVC τροφίμων για να γίνουν πιο μαλακά, μειώνοντας την ταλαιπωρία των δοντιών για άτομα με ακούσιο δάγκωμα

Πλαστικά μαχαιροπήρουνα

Αντικείμενα κατασκευασμένα από πλαστικό τροφίμων, είναι ελαφρύτερα και μαλακότερα, μειώνοντας έτσι την οδοντική ταλαιπωρία σε περίπτωση αλλαγής του δαγκώματος. Είναι ελαφριά εργαλεία, μπορούν να έχουν διαφορετικά σχέδια και είναι προσιτά από άποψη κόστους

(Πηγή: CADIS Huesca)

Μαχαιροπέρουνα

Μαχαιροπήρουνα με χειρολαβή και ιμάντα

Η λαβή έχει έναν εύκολα ρυθμιζόμενο ιμάντα από ύφασμα, πλαστικό ή άλλο υλικό για να παρέχει ασφαλές κράτημα στο χρησιμοποιούμενο σκεύος

Ειδικά μαχαιροπήρουνα

Σκεύη με διαφορετικά σχήματα, σχεδιασμένα για να ανταποκρίνονται στις ανάγκες ενός συγκεκριμένου πληθυσμού: μαχαίρι τύπου rocking, πιρούνι τύπου Nelson ή κουτάλι με πιρούνι, κλπ

Ποτήρια

Ποτήρι τύπου "Nosey cup"

Αυτός ο σχεδιασμός, με το κόψιμο στη μία πλευρά, επιτρέπει την κατανάλωση χωρίς να γέρνει το κεφάλι. Το κύπελλο με αποκομμένη μύτη προσφέρει έναν ευκολότερο τρόπο πόσης για όσους δυσκολεύονται να γείρουν το κεφάλι τους προς τα πίσω ή να τεντώσουν το λαιμό τους

Κούπα με δύο χερούλια

Με δύο λαβές για να κρατιέται εύκολα αυξάνει την ασφάλεια όταν σηκώνετε και κρατάτε την κούπα σας. Η κούπα επωφελείται επίσης από μια ευρύτερη βάση για σταθερότητα και μειώνει τον κίνδυνο διαρροής και αποτρέπει την ανατροπή. Η κούπα διαθέτει δύο λαβές που μπορούν να κρατηθούν εύκολα για να βοηθήσουν στον έλεγχο. Είναι πιο εύκολο να καθίσετε και βοηθά στην αποφυγή ανατροπής. Μειώνει τον κίνδυνο διαρροής όταν πίνετε από αυτήν

(Πηγή: CADIS Huesca)

Ποτήρια

Ποτήρι με διπλή λαβή και στόμιο

Παρόμοιο με το προηγούμενο ποτήρι, αλλά με καπάκι για να αποτρέψει το υγρό από το να χυθεί εντελώς όταν αναποδογυριστεί. Διαθέτει στόμιο με οπή συνήθως 4 mm περίπου, μέσα από την οποία πέφτει το υγρό

Διαφανές κύπελλο με καπάκι ακροφυσίου ή χωρίς καπάκι

Διαφανές πλαστικό κύπελλο για χρήση σε τρόφιμα στο οποίο μπορεί να τοποθετηθεί καπάκι και το οποίο μπορεί να έχει ή να μην έχει σύστημα κατά της διαρροής όταν αναποδογυρίζει

Κύπελλο Medela.

Διαβαθμισμένο κύπελλο μικρής χωρητικότητας από διαφανές πλαστικό, με κόψιμο στο εξωτερικό μέρος. Χρησιμοποιείται για τη χορήγηση υγρών σε βρέφη και μωρά

(Πηγή: CADIS Huesca)

Πιάτα

Πιάτα από ανθεκτικό πολυανθρακικό πλαστικό

Κατασκευασμένα από πλαστικό τροφίμων για να είναι ελαφριά, εύχρηστα και ανθεκτικά σε χτυπήματα. Ένα χείλος πιάτου θα μπορούσε να προσαρτηθεί στο πλάι του πιάτου για να αποτρέψει το ξεχείλισμα του φαγητού και επιτρέπει στο χρήστη να μαζεύει το φαγητό ενάντια στο χείλος με το ένα χέρι

Πιάτο με κλίση Manou

Κατασκευασμένο από πλαστικό, με ψηλή πλάτη και χαμηλό μπροστινό μέρος, αυτό το κεκλιμένο πιάτο αφήνει τα τρόφιμα να γλιστρούν προς τα εμπρός, καθιστώντας τα πολύ πιο εύκολα ορατά και πιο εύκολα στο μάζεμα

Πιάτο με διαχωριστικά

Κατασκευασμένο από πλαστικό. Διαθέτει τμήματα για να χωρίζονται τα γεύματα. Το σχήμα του κάθε τμήματος επιτρέπει την εύκολη λήψη και διευκολύνει την κατανάλωση του φαγητού

(Πηγή: CADIS Huesca)

Αντιολισθητική βάση

(Πηγή: CADIS Huesca)

Οι αντιολισθητικές βάσεις τοποθετούνται κάτω από τα πιάτα, τα ποτήρια, τις σανίδες κοπής κ.λπ. για να αποτρέπουν την ολίσθηση αυτών των αντικειμένων. Οι αντιολισθητικές βάσεις είναι ένα πολύ απλό κομμάτι εξοπλισμού που μπορεί να προσαρμοστεί και να χρησιμοποιηθεί με διάφορους τρόπους.

Άλλα σκεύη προσαρμοσμένα στις τροφές

Στην αγορά διατίθενται εκατοντάδες τεχνικά βοηθήματα για τη διευκόλυνση οποιασδήποτε από τις διαδικασίες που εκτελούνται κατά τη σίτιση. Αυτά που περιγράφονται παραπάνω είναι αυτά που χρησιμοποιούνται συνήθως σε συλλόγους ή άλλους φορείς που εξυπηρετούν άτομα με αναπηρία ή/και εξάρτηση.

Λήψη φαρμάκων

- Η φαρμακολογική θεραπεία, όπως και η κατάποση τροφίμων και ποτών, απαιτεί σωστό χειρισμό στο στόμα και συντονισμό κατά την κατάποση
- Τα φάρμακα προσαρμογής της υφής δεν συνιστώνται, επειδή μπορεί να παρεμβαίνουν στη δράση τους, να προκαλούν υπερδοσολογία ή να περιορίζουν την επίδρασή τους. Συνιστάται πάντα να αναζητάτε άλλες παρουσιάσεις του φαρμάκου πριν το χειριστείτε
- Σε πολλές περιπτώσεις, δεν είναι δυνατή η παρασκευή μαγνητικών σκευασμάτων με άλλες μορφές λόγω της αστάθειας του σκευάσματος, της δυσκολίας εύρεσης του δραστικού συστατικού κ.λπ., οπότε σε αυτές τις περιπτώσεις θα πρέπει να διαβάζεται το ένθετο συσκευασίας ή να ζητάτε από τον φαρμακοποιό τον καλύτερο τρόπο προσαρμογής

Η επιλογή της καταλληλότερης φαρμακευτικής μορφής θα γίνει ανάλογα με τον τύπο της δυσφαγίας:

■ Δυσφαγία στα υγρά:

Επιλογή φαρμάκου σε μορφή δισκίου ή κάψουλας. Μπορούν να χορηγηθούν μαζί με πυκνά υγρά που περιέχουν την κατάλληλη υφή

■ Δυσφαγία σε υγρά και στερεά τρόφιμα:

Συνιστώνται ημιστερεές υφές και, ανάλογα με τις δυνατότητες του ατόμου, μπορούν να χορηγηθούν μαζί με ένα μικρό μέρος της τροφής ή όχι

(Πηγή: <https://www.freepik.com>)

Λάβετε προφυλάξεις κατά τη χορήγηση και επιλέξτε το καταλληλότερο. Θα πρέπει να αποφεύγεται η τροποποίηση της υφής του. Σε περίπτωση που αυτό δεν είναι δυνατόν, μάθετε αν είναι δυνατόν να το συνθλίψετε χωρίς αλλοίωση.

- Συνιστώνται ημι-στερεές υφές ανάλογα με τις δυνατότητες του ατόμου. Μπορούν να χορηγηθούν μαζί με ένα μικρό μέρος του φαγητού ή όχι
- Το φάρμακο πρέπει να περιλαμβάνεται στις πρώτες κουταλιές του φαγητού. Δεν συνιστάται η ανάμειξη με όλο το περιεχόμενο της τροφής, διότι τροποποιεί τη γεύση και μπορεί να μην καταναλωθεί πλήρως, μειώνοντας την επίδρασή του
- Δεν συνιστάται η χορήγησή του μαζί με κιτρικούς χυμούς ή γιαούρτια, επειδή αυξάνουν τη σιελόρροια, αυξάνοντας τον κίνδυνο εισρόφησης
- Μια εναλλακτική λύση για τα φάρμακα που δεν μπορούν να χορηγηθούν με τροφή είναι η χρήση ζελατινών και πυκνωτικών ουσιών
- Τα φάρμακα υψηλής ρευστότητας συνιστάται να αραιώνονται πρώτα σε μικρή ποσότητα νερού (10-15ml) και στη συνέχεια να προστίθεται ένα πηκτικό
- Τα καθαρτικά συνιστάται να τα πυκνώνουν με ένα πυκνωτικό νέας γενιάς με κομμάτια τροφίμων
- Η ορθική οδός είναι μια έγκυρη διαδικασία για τη χορήγηση φαρμάκων σε υπόθετα ή κλύσματα
- Τα δοσομετρικά διαδερμικά επιθέματα απορροφώνται επίσης γρήγορα και δεν συνιστώνται σε περίπτωση δερματολογικών προβλημάτων.

■ Δυσφαγία σε στερεά τρόφιμα: Οι επιλογές είναι:

- **Υγρές μορφές:** στοματικά διαλύματα, σιρόπια, σταγόνες, φακελάκια για ανασύσταση και σε ορισμένες περιπτώσεις ενέσιμα που μπορούν να χορηγηθούν από το στόμα
- **Αναβράζοντα δισκία:** πρέπει να διαλύονται σε λίγο νερό (20 ml περίπου). Είναι απαραίτητο να περιμένετε να εξαφανιστεί το αναβράζον, καθώς μπορεί να είναι ερεθιστικό και να προκαλέσει βήχα, ο οποίος αποτελεί κίνδυνο κατά την κατάποση
- **Οροδιασπειρόμενα δισκία:** ονομάζονται "Flas, Liotabs ή διασπειρόμενα". Διαλύονται σε επαφή με το σάλιο και δεν απαιτούν τη χρήση εξωτερικών υγρών για τη διάλυση
- **Υπογλώσσια δισκία:** δεν πρέπει να καταπίνονται αλλά να διαλύονται κάτω από τη γλώσσα

Πηγή: σχέδιο από το Canva Pro

Μη θρυμματιζόμενα φάρμακα

Δεν μπορούν να θρυμματιστούν όλα τα δισκία χωρίς αλλαγές. Γενικά, μόνο τα μη επικαλυμμένα δισκία πρέπει να συνθλίβονται και μόνο οι μη επικαλυμμένες κάψουλες σκληρής ζελατίνης πρέπει να ανοίγονται

Αφού συνθλιβεί ή ανοιχθεί, η δοσολογική μορφή θα πρέπει να αναμειγνύεται με μικρή ποσότητα μαλακής τροφής ή πηκτωματοποιημένου νερού και να χορηγείται αμέσως

Οι κάψουλες είναι διαμορφωμένες έτσι ώστε η κάψουλα ζελατίνης να διευκολύνει την κατάποση και να καλύπτει τη δυσάρεστη γεύση του φαρμάκου, συμπεριλαμβανομένων των καθαρτικών ουσιών.

Πηγή: σχέδιο από το Canva Pro

■ Μορφές δοσολογίας τροποποιημένης αποδέσμευσης

Πρόκειται για σκευάσματα όπου ο ρυθμός και/ή ο τόπος απελευθέρωσης του/των δραστικών συστατικών είναι διαφορετικός από εκείνον της δοσολογικής μορφής άμεσης απελευθέρωσης που χορηγείται με την ίδια οδό. Οι δοσολογικές μορφές τροποποιημένης αποδέσμευσης που καλύπτονται από την παρούσα κατευθυντήρια γραμμή περιλαμβάνουν δοσολογικές μορφές τροποποιημένης αποδέσμευσης που χορηγούνται από το στόμα, ενδομυϊκά, υποδόρια και διαδερμικά.

- 1. Δοσολογικές μορφές παρατεταμένης αποδέσμευσης:** οι δοσολογικές μορφές παρατεταμένης αποδέσμευσης είναι δοσολογικές μορφές τροποποιημένης αποδέσμευσης που παρουσιάζουν παρατεταμένη αποδέσμευση σε σύγκριση με εκείνη μιας δοσολογικής μορφής άμεσης αποδέσμευσης που χορηγείται από την ίδια οδό
- 2. Δοσολογική μορφή αργής απελευθέρωσης:** Η απελευθέρωση της δραστικής ουσίας από τέτοιες δοσολογικές μορφές τροποποιημένης απελευθέρωσης καθυστερεί για ορισμένο χρονικό διάστημα μετά τη χορήγηση ή την εφαρμογή της δόσης. Η επακόλουθη απελευθέρωση είναι παρόμοια με εκείνη μιας δοσολογικής μορφής άμεσης απελευθέρωσης.

3. Δοσολογικές μορφές πολλαπλής απελευθέρωσης:

- **Διφασική απελευθέρωση:** η πρώτη φάση απελευθέρωσης του φαρμάκου καθορίζεται από ένα κλάσμα δόσης ταχείας απελευθέρωσης που παρέχει ένα θεραπευτικό επίπεδο φαρμάκου αμέσως μετά τη χορήγηση. Η δεύτερη φάση παρατεταμένης αποδέσμευσης παρέχει το κλάσμα δόσης που απαιτείται για τη διατήρηση ενός αποτελεσματικού θεραπευτικού επιπέδου για παρατεταμένο χρονικό διάστημα
- **Παλμική απελευθέρωση:** Η παλμική απελευθέρωση φαρμάκου αποσκοπεί στην παροχή μιας έκρηξης απελευθέρωσης φαρμάκου σε συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα

4. Πολλαπλής μονάδας: Μια μορφή δοσολογίας πολλαπλών μονάδων περιέχει ένα πλήθος μονάδων π.χ. σφαιρίδια που το καθένα περιέχει έκδοχα που ελέγχουν την απελευθέρωση, π.χ. σε κάψουλα ζελατίνης ή συμπιεσμένα σε δισκίο

5. Μονής μονάδας: Οι δοσολογικές μορφές μίας μονάδας αποτελούνται από μία μόνο μονάδα, π.χ. ωσμωτικό δισκίο

6. Ενδομυϊκά/υποδόρια αποθηκευτικά σκευάσματα: Μία τέτοιου είδους ένεση είναι συνήθως ένα υποδόριο ή ενδομυϊκό προϊόν το οποίο απελευθερώνει τη δραστική του ουσία συνεχώς κατά τη διάρκεια μιας ορισμένης χρονικής περιόδου. Τα υποδόρια αποθηλιακά σκευάσματα περιλαμβάνουν τα εμφυτεύματα.

7. Συστήματα διαδερμικής χορήγησης φαρμάκων (TDDS): Ένα TDDS ή διαδερμικό επίθεμα είναι ένα εύκαμπτο φαρμακευτικό παρασκεύασμα ποικίλου μεγέθους που περιέχει μία ή περισσότερες δραστικές ουσίες που εφαρμόζονται στο ακέραιο δέρμα για συστηματική διαθεσιμότητα.

Να έχετε στο νου σας!

Τα φάρμακα χορηγούνται κυρίως κατά τη διάρκεια του μεσημεριανού γεύματος ή/και του δείπνου, επομένως είναι σημαντικό να γνωρίζετε:

- Όταν είναι απαραίτητη η σύνθλιψη ενός φαρμάκου, το τελικό προϊόν πρέπει να είναι ομοιογενές. Επιπλέον, πρέπει να αποφεύγεται η χρήση κουταλιών ή να καθαρίζονται σχολαστικά μετά από κάθε τριβή
- Τα φάρμακα, καθώς και τα τρόφιμα και τα ποτά, μπορούν επίσης να προκαλέσουν αναρρόφηση που οδηγεί σε πνιγμό, λοιμώξεις του αναπνευστικού και ακόμη και καρδιοαναπνευστικές ή άλλες ανακοπές
- Να συμπεριλάβετε το φάρμακο στην πρώτη κουταλιά του φαγητού ή του ποτού για να το καταναλώσετε όλο και να μην συμβάλλει σε παράξενες ή δυσάρεστες γεύσεις
- Μην χρησιμοποιείτε χυμούς εσπεριδοειδών ή γιαούρτια με το φάρμακο, καθώς αυξάνεται η σιελόρροια και εντείνεται ο κίνδυνος εισρόφησης
- Χρησιμοποιήστε ζελατίνες, πηκτικά ή άμυλα για φάρμακα που δεν μπορούν να χορηγηθούν με τροφή

Πηγή: σχέδιο από το Canva Pro

Να έχετε στο νου σας!

Τα φάρμακα χορηγούνται κυρίως κατά τη διάρκεια του μεσημεριανού γεύματος ή/και του δείπνου, επομένως είναι σημαντικό να γνωρίζετε:

- Τα φάρμακα με υψηλή ρευστότητα πρέπει να αραιώνονται σε μικρή ποσότητα νερού (10-15 ml) και στη συνέχεια να προστίθεται ένα πηκτικό μέχρι να επιτευχθεί η κατάλληλη υφή
- Τα ηρεμιστικά μπορεί να πυκνώσουν το σάλιο και να εμποδίσουν τη διαδικασία κατάποσης
- Τα καθαρτικά μπορούν να χορηγηθούν με διάλυση στο νερό και με πυκνωτικά νέας γενιάς
- Η ορθική και η διαδερμική οδός είναι ένας έγκυρος τρόπος χορήγησης φαρμάκων μέσω υπόθετων ή κλύσματος. Η ορθική απορρόφηση είναι καλή, καθώς πρόκειται για μια περιοχή με πολλά αγγεία
- Τα διαδερμικά επιθέματα απορροφώνται επίσης γρήγορα. Δεν συνιστώνται όταν υπάρχουν δερματικά προβλήματα

Ως εκ τούτου, τα άτομα με δυσφαγία θα πρέπει να αποφεύγουν κάθε φάρμακο που δεν είναι απαραίτητο και να επιλέγουν τη σωστή μορφή όταν είναι. Επιπλέον, θα πρέπει να εξετάζεται το στοματικό, το ορθικό ή το διαδερμικό διάλυμα

Άσκηση

**Τι είδους φάρμακα θα
μπορούσατε να δώσετε
σε ένα άτομο με
δυσφαγία στα υγρά;**

(Πηγή: <https://www.freepik.com>)

Στοματική υγιεινή

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

■ Γιατί είναι σημαντική η στοματική υγιεινή;

Η στοματική φροντίδα είναι απαραίτητη για όλους για να διατηρούν τα δόντια και το στόμα τους καθαρά και υγιή. Ωστόσο, τα άτομα με δυσφαγία (δυσκολία στη μάσηση και την κατάποση) διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο κακής στοματικής υγιεινής

Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι **κινδυνεύουν να συγκεντρωθεί φαγητό και ποτό στο στόμα και να εισπνεύσουν φαγητό, ποτό και σάλιο στους πνεύμονες (εισρόφηση) κατά την κατάποση**

Η εισρόφηση των επιβλαβών βακτηρίων που αναπτύσσονται σε ακάθαρτα στόματα μπορεί να οδηγήσει σε απειλητικές για τη ζωή αναπνευστικές δυσκολίες και λοιμώξεις του θώρακα, γνωστές ως πνευμονία από αναρρόφηση

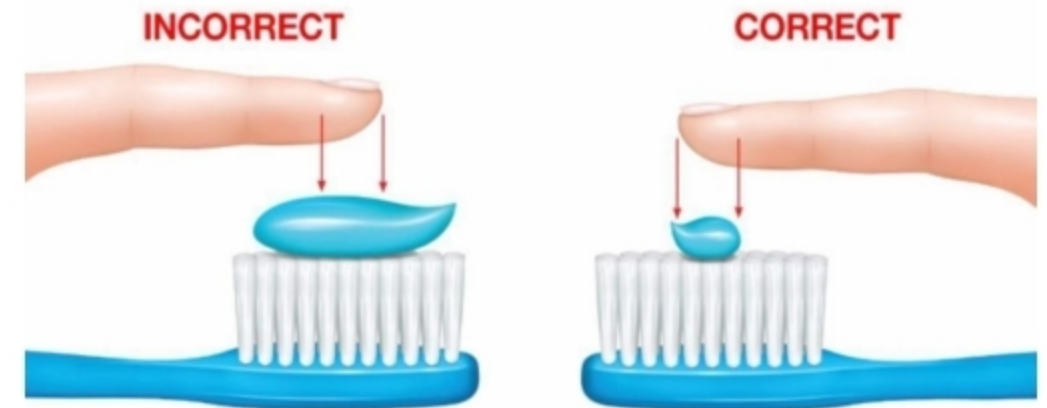
(Πηγή: <https://www.freepik.com>)

- **Πόσο συχνά πρέπει να πραγματοποιείται η στοματική φροντίδα;**
- Η στοματική φροντίδα πρέπει να γίνεται τουλάχιστον **δύο φορές** την ημέρα, το πρωί και το βράδυ, αλλά τα άτομα με δυσφαγία μπορεί να χρειάζονται επιπλέον στοματική φροντίδα πριν και μετά τα γεύματα
- Αυτό γίνεται για να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος αναρρόφησης επιβλαβών βακτηρίων και υγρών που μπορεί να συγκεντρώνονται στο στόμα
- Είναι επίσης σημαντικό να απομακρύνετε τυχόν υπολείμματα τροφής από τα δόντια και το στόμα μετά τα γεύματα που θα μπορούσαν να αποτελέσουν κίνδυνο πνιγμού
- Τα υπολείμματα παρέχουν επίσης πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη βακτηρίων και την ανάπτυξη πλάκας που οδηγεί σε ασθένειες των δοντιών και των ούλων

- **Ποιος πρέπει να εκτελεί τη στοματική φροντίδα;**
- Όπου είναι δυνατόν, το άτομο πρέπει να ενθαρρύνεται να βουρτσίζει μόνο του τα δόντια του. Αυτό μπορεί να είναι δύσκολο για τα άτομα που δυσκολεύονται να κρατήσουν την οδοντόβουρτσα
- Υπάρχουν οδοντόβουρτσες με μεγάλες λαβές και κεφαλές με γωνίες που διευκολύνουν τη χρήση τους
- Εναλλακτικά, μπορεί να χρειάζεστε ειδικές χειρολαβές και άλλες προσαρμογές που μπορούν να τοποθετηθούν στις χειροκίνητες οδοντόβουρτσες για να τις κρατάτε ευκολότερα. Οι ηλεκτρικές οδοντόβουρτσες με ταλαντευόμενες κεφαλές είναι πολύ αποτελεσματικές στην παροχή μεγάλης δράσης καθαρισμού με πολύ μικρή κίνηση που απαιτείται από τον χρήστη, αν και πρέπει να τοποθετήσετε σωστά τη βούρτσα

- **Τι προϊόντα πρέπει να χρησιμοποιείτε;**

- μια **στεγνή** οδοντόβουρτσα με μαλακά ή μεσαία δόντια ;
- μια **μικρή ποσότητα οδοντόκρεμας σε μέγεθος μπιζελιού** σε μια στεγνή οδοντόβουρτσα

(Πηγή: pixabay.com)

- **Πώς να εκτελείτε τη στοματική φροντίδα για όσα άτομα χρειάζονται βοήθεια;**

Εάν το άτομο χρειάζεται βοήθεια για την εκτέλεση της στοματικής φροντίδας θα πρέπει:

- να στέκεστε ή να κάθεστε πίσω τους, γιατί αυτό βοηθάει να στηρίζετε το κεφάλι τους και σημαίνει ότι τα χέρια σας είναι στην πιο κατάλληλη θέση για να βουρτσίσετε τα δόντια τους
- Να γείρετε ελαφρώς το κεφάλι του ατόμου προς τα εμπρός για να μειώσετε τον κίνδυνο αναρρόφησης της οδοντόκρεμας και των υπολειμμάτων που βουρτσίζονται από τα δόντια του
- Να προσπαθήσετε να ξαπλώσετε το άτομο στο πλάι με το κεφάλι του σε ένα μαξιλάρι και μια πετσέτα να καλύπτει το μαξιλάρι αν δεν μπορεί να καθίσει όρθιο
- Να μην βρέχετε την οδοντόβουρτσα, ώστε να διατηρείται ο αφρός στο ελάχιστο

- **Τι γίνεται αν το άτομο είναι NBM (Nil By Mouth);**
- Ορισμένα άτομα με σοβαρή δυσφαγία δεν μπορούν να τραφούν από το στόμα και τρέφονται μέσω σωλήνα σίτισης. Είναι σημαντικό τα δόντια και το στόμα τους να διατηρούνται καθαρά και υγιή
- Ορισμένες φορές τα άτομα που είναι NBM μπορούν να σχηματίσουν πέτρα πιο γρήγορα και μπορεί να είναι δύσκολο να αφαιρεθεί. Το καλό βούρτσισμα των δοντιών θα το αποτρέψει αυτό
- Μπορεί να αναπτύξουν αποστροφή ή "αισθητηριακή αμυντικότητα" στη στοματική φροντίδα. Αυτό μπορεί να αποφευχθεί με αυξανόμενες ποσότητες τακτικής στοματικής φροντίδας με μαλακή οδοντόβουρτσα και ήπια ή μη αρωματισμένη οδοντόκρεμα
- Τα άτομα NBM υποφέρουν συχνά από ξηροστομία

- **Τι γίνεται αν το άτομο πάσχει από ξηροστομία;**
- Η στοματική φροντίδα είναι ιδιαίτερα σημαντική για τα άτομα που πάσχουν από ξηροστομία, καθώς διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο οδοντικής φθοράς και νόσου των ούλων
- Η ξηροστομία είναι πολύ δυσάρεστη και δυσκολεύει επίσης τη μάσηση και την κατάποση
- Εάν είναι σε θέση, το άτομο θα πρέπει να ενθαρρύνεται να πίνει συχνά νερό. Υπάρχουν επίσης ορισμένα τζελ και σπρέι υποκατάστατου του σάλιου που έχουν σχεδιαστεί για να παρέχουν υγρασία και άνεση

■ Τι γίνεται αν το άτομο φοράει τεχνητή οδοντοστοιχία;

- Η στοματική φροντίδα είναι εξίσου σημαντική και τη νύχτα, και οι οδοντοστοιχίες πρέπει να ξεπλένονται μετά το φαγητό για να απομακρυνθούν τυχόν υπολείμματα. Όταν αφαιρούνται, όλες οι επιφάνειες των ατόμων χωρίς φυσικά δόντια πρέπει να πλένονται για να διατηρείται το στόμα καθαρό, υγιές και να προάγεται η ροή του σάλιου
- Οι οδοντοστοιχίες πρέπει να αφαιρούνται τη νύχτα για να μπορούν τα ούλα να ξεκουραστούν. Θα πρέπει να καθαρίζονται δύο φορές την ημέρα και το πρωί θα πρέπει να βουρτσίζονται με οδοντόβουρτσα ή βούρτσα οδοντοστοιχιών για την απομάκρυνση τυχόν πλάκας και υπολειμμάτων
- Οι οδοντοστοιχίες μπορούν να βουρτσίζονται με ζεστό σαπούνι νερού- ένα καθαριστικό οδοντοστοιχιών θα σας βοηθήσει να αφαιρέσετε τους επίμονους λεκέδες. Βεβαιωθείτε ότι καθαρίζετε τις οδοντοστοιχίες πάνω από έναν νεροχύτη γεμάτο με νερό σε περίπτωση που σας πέσουν κατά λάθος. Όταν δεν βρίσκονται στο στόμα πρέπει να τις αφήνετε να μουλιάσουν σε κρύο νερό για να αποφύγετε τη στρέβλωση και το ράγισμα τους

Dysphagia severity*	Explanation and SLP interventions	Oral hygiene recommendations
1. Minimal dysphagia	Slight deviance from normal swallow on videofluoroscopy Patient reports change in sensation during swallow No change in diet	Normal oral hygiene – i.e., twice daily toothbrushing with fluoridated toothpaste
2. Mild dysphagia	Dysphagia managed by specific swallow techniques Slightly modified diet	Toothbrushing: with high fluoride or low foaming toothpaste Interdental cleaning: flossing, interdental brushes Frequency: at least twice daily
3. Mild-moderate dysphagia	Potential for aspiration exists Diminished by specific swallow techniques and modified diet Eating time significantly increased Supplemental nutrition may be indicated	
4. Moderate dysphagia	Significant potential for aspiration Trace aspiration of one or more consistencies on videofluoroscopy Specific techniques implemented to minimise aspiration Supervision during mealtimes May require supplemental nutrition orally or via feeding tube	Toothbrushing: with high fluoride or low foaming toothpaste Frequency: after each meal If unable to tolerate foaming of toothpaste, follow measures for severe dysphagia
5. Moderately severe dysphagia	Aspirates 5–10% on one or more consistencies Cough reflex absent or non-protective Alternative mode of feeding required, nil by mouth may be indicated	Toothbrushing: dry/damp, no toothpaste Topical application of fluoride product with swabbing to remove excess Frequency: at 1–2 times daily
6. Severe dysphagia	More than 10% aspiration for all consistencies Nil by mouth recommended	

*Dysphagia severity ratings based on classification developed by Waxman et al. (1990)

Ελήφθη από: Lim M. Βασική στοματική φροντίδα για ασθενείς με δυσφαγία - Η προοπτική της οδοντιατρικής ειδικών αναγκών. JCPSLP. 2018; 20(3):142-9.

Ανασκόπηση του μαθήματος

Τι μάθατε σήμερα;

Έμαθα τη φαρμακευτική αγωγή στη δυσφαγία

Δίνοντας
προσοχή στην
παρουσίαση των
φαρμάκων

Πως θα εφαρμόσετε αυτά που
μάθατε;

Συνεχίστε να μαθαίνετε
τις συμβουλές για την
προσαρμογή της
φαρμακευτικής αγωγής

Ποια είναι τα επόμενα βήματα;

Ανατροφοδότηση

Με πόσα αστέρια θα
βαθμολογούσατε αυτό
το μάθημα
(1 μέχρι 5)?

Ποιες αλλαγές θα
προτείνατε;

Τι σας άρεσε
περισσότερο;

Τι σας άρεσε
λιγότερο;

- Cortés AC. Comer diferente, comer bien: recetas seguras para chuparse los dedos. Recetario de alimentos texturizados. CADIS Huesca. 2020:1:1-223.
- Guideline on the pharmacokinetic and clinical evaluation of modified release dosage forms (EMA/CPMP/EWP/280/96 Rev1). 2014. Available at: https://www.ema.europa.eu/en/documents/scientific-guideline/guideline-pharmacokinetic-clinical-evaluation-modified-release-dosage-forms_en.pdf
- Lim M. Basic oral care for patients with dysphagia - A Special Needs Dentistry perspective. JCPSLP. 2018; 20(3):142-9.
- Clinical Guidelines (Nursing) for enteral feeding and medication administration. Available at: https://www.rch.org.au/rchcpg/hospital_clinical_guideline_index/Enteral_feeding_and_medication_administration/
- Enteral Feeding: How It Works and When It's Used. Available at: <https://www.healthline.com/health/enteral-feeding#procedure>
- What Is Parenteral Nutrition?. Available at: https://www.nutritioncare.org/About_Clinical_Nutrition/What_is_Parenteral_Nutrition/

Κοινοπραξία του Indeed

<https://indeed-project.org/>

INDEED: "Innovative tools for diets oriented to education and health improvement in dysphagia condition"

Project N: 2020-1-ES01-KA204-083288

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union